

Anmeldelse

Vagn Holmboe: Danish Street Cries. A study of their musical structure and a complete edition of tunes with words collected before 1960.

Forlaget Kragen apS 1988.

Komponisten Vagn Holmboes bog om de danske gaderåb var én af sidste års meget glædelige begivenheder. For det første fordi den er noget så sjældent som en dansk musiketnologisk afhandling om et dansk emne. For det andet fordi dette arbejde, der har stået på siden 1930'rne, endelig kunne afsluttes, og bogen omsider kan udfylde det hul i den internationale musikteknologi, som har eksisteret på området indtil nu.

Mærkeligt nok har nemlig vistnok ingen tidligere undersøgt gaderåbene som *musikform*, skønt de jo fandtes levende i mange europæiske lande, i hvert fald frem til 1940'rne. I de få eksisterende samlinger har man stort set hæftet sig ved det kuriøse i råbene og grupperet dem efter varens art. Holmboes bog er derfor banebrydende, både som musiketnologisk undersøgelse og som materialesamling, idet den med i alt 370 gaderåb er den største samling overhovedet. Set i hjemligt perspektiv virker den desuden på mange måder som et tankevækkende ekko fra en periode: mellemkrigsårene, hvor interessen for folkelige musikformer var stor blandt seriøse unge komponister, og for i hvert fald en enkelts vedkommende førte til egentlig folkemusikindsamling efter Bartoks forbillede.

Vagn Holmboes videnskabelige interesse for gaderåbet opstod i forlængelse af hans indsamlinger af folkemu-

sik i Transylvanien i 1934. Hjemme igen hørte han råbene i gaderne på Nørrebro med nye øren, og begyndte at skrive dem ned »nærmest af professionel vane«. Nysgerrigheden var vakt, »for hvad var det egentlig man hørte? Var det brudstykker af moderne refræner eller gårdsangernes folkelige viser? Var det spontane og tilfældige udråb, eller var det resultatet af en gammel tradition? Kunne man finde love for gaderåbet?« (cit. efter en artikel i *Humaniora* 1, hvor forfatteren præsenterer projektet; den er optrykt i *Gymnasie-musik* 8, nov. 1988). – Et samarbejde, der varede til bogen udkom, blev indledt med Dansk Folkemindesamling, hvor man lå inde med en række ældre optegnelser af gaderåb, fra 1860 og frem. Dette ældre materiale er med i Holmboes bog, og man bemærker blandt indsamlerne navne som musiketnologerne Hjalmar Thuren og H. Grüner Nielsen, komponisterne Th. Laub og Thekla Griebel Wandall, forfatterne C.A. Thyregod og Thorkild Gravlund, journalisten Anker Kirkeby o.fl. Enkelte fonogrammer, altså studieoptagelser, fandtes også, og det har været muligt for Folkemindesamlingens forlag *Kragen* at udsende et kassettebånd i tilknytning til bogen: »Her er sild!«, som det meget kan anbefales at lytte til. Selvom størsteparten af lydeksemplerne stammer fra 1958 og senere, og nogle af dem er erindringer (og dermed anden hånds overlevering), har man dog mulighed for at få et forholdsvis autentisk indtryk af gaderåbenes lyd. Fiskekonen Dagmar Hansens »Sild er godt« en fonografoptagelse fra 1934,

er med sin særegne, næsten orientalsk virkende recitation alene båndet værd.

Holmboes indsamlingssituation må siges at have været gunstig, bortset fra at båndoptageren ikke fandtes. 1930'ernes elendige beskæftigelsessituation betød nemlig et opsving i gadehandelen, idet mange arbejdsløse greb til den udvej at anskaffe eller låne en træk-vogn, og så prøve lykken på gaderne. Der var varegrupper nok at kaste sig over, og sortimentet er i sig selv et tidsdokument: ikke blot al slags frugt, grøntsager og blomster, fisk og skaldyr, men også brændsel, muldjord og gulsand. Hertil kom kludekøberne, og skærsliberne med deres særlige, velkendte råb (jvf. melodien »Skærsliber-mazurka«). De nytilkomne havde ganske vist ikke altid den fornødne polititilladelse og kunne derfor være uvillige til at rykke ud med oplysninger – indsamleren kunne jo være politispion! Men på en anden måde nød Holmboe godt af denne gruppe af »uprofessionelle«: de måtte naturligvis først lære sig gaderåbets teknik, og i den proces kunne indsamleren bogstaveligt talt kigge med. Disse gadehandlere er leverandører til den gruppe råb, Holmboe har klassificeret som 'half-cries' – en mellemform mellem tale (eller rettere skrig) og det egentlige råb, som benyttes sungne toner. Selvom det ikke lykkedes ham at overvære selve processen fra skrig til sang i noget enkelt tilfælde, er de basale betingelser for gaderåbet dokumenteret og klarlagt. Ingen stemme kan nemlig i længden holde til at skrig med den styrke der kræves (gaderåb ville vel i det hele taget være

utænkelige på andet end gågader eller svagt trafikerede strøg?), så på et tidspunkt måtte den handlende enten give op eller begynde at »trække tonerne ud«, dvs. synge.

Bogens materiale hævder sig ikke blot kvantitativt, men med Svend Nielsens ord fra forordet er det også enestående derved at det »has largely been recorded by one outstandingly qualified person, who can vouch for the reliability and accuracy down to the last detail«. Holmboe er ikke faldet for fristelsen til at gøre transskriptionerne hyperkorrekte, med fare for ulæselighed; de er overskuelige, med ret let tydbare tegn for de vigtigste træk i syngemåden (glidetoner, vibrato, accenter, dynamik osv.). Man kan godt reproducere et lydindtryk for sig selv, især når

man har hørt eksemplerne på båndet. Og transskriptionerne er frem for alt velegnede i forbindelse med analysen.

Tekstudskriften har været et problem for sig selv, og Holmboes løsning er rigtignok noget for sig: »Rø-speder godt«; billiæ godæ røspættæ«; »Fi-a hoder hal-tres ør«; »t'matæ...«; »Æ-sta æ fem å ty-vøang« osv. Fra forfatterens side er det ikke noget forsøg på en præcis og konsekvent fonetisk transskription (hvilket ville have krævet båndoptager); til gengæld er det blevet en højst suggestiv, personlig gengivelse, der er med til at befordre en stemning fra 30'ernes gader. En oplevelse, der jo desværre er forbeholdt den danske læser! Det internationale publikum, som bogen henvender sig til, må tage til takke med de regelrette engelske over-

sættelser – og skulle der være læsere i udlandet med et svagt kendskab til det danske sprog, må de blive ikke så lidt forvirrede. De vigtigste pointer er dog forklaret af forfatteren i et særligt afsnit. Samspillet mellem teksten og råbenes musikalske accenter er nemlig centralt i råbenes udformning og præger ikke mindst den særprægede brug af »gode« og »dårlige« råbevokaler (prøv selv!).

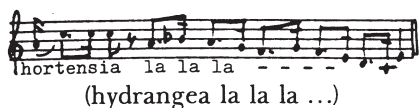
Skønt gaderåbene helt åbenbart er beslægtet med andre recitativiske former, måtte Holmboes musikalske undersøgelser som sagt begynde på den bare mark. Hans hovedresultat er en gruppeinddeling, der indkredser tre *prototyper*, hvorpå samtlige råb bygger. Parametre er: recitationstonens (tenor's) dominans, de dynamiske accenter og den melodiske linie. Inden for disse prototyper findes i det fuldt udviklede gaderåb igen en række *formler*, som den professionelle gadesælger forstår at bruge improvisatorisk.

Vigtigst blandt formlerne er det som Holmboe benævner 'perihelietic motifs'. Termen er sandsynligvis hentet fra Robert Lach (Leipzig 1913), som Holmboe henviser til. Hverken her eller andetsteds diskuterer Holmboe det terminologiske, hvilket måske også er mindre vigtigt, når blot vi forstår meningen, – og her er tydeligvis tale om det universelle melodiprincip som består af en drejning omkring, eller omkredsning af en kernetone. Curt Sachs, hvis *The Wellsprings of Music* (1962) mærkeligt nok ikke findes i Holmboes litteraturliste, kalder denne melodytype 'centric melodies'. (Sachs tager afstand fra det Lach'ske udtryk 'perihelial', hvis græske betydning han finder både misvisende og ude af proportion i forhold til

det musikalske princip, det skal dække).

Hvorom alting er, spiller disse centriske motiver – som kendes fra musikhistorien i talløse eksempler gennem århundrederne – en afgørende rolle som konstituent i de mere udviklede gaderåb. Også nedadgående formler har betydning, især som slutvendinger. Gaderåbet kan altså beskrives som »a recitativic form of music which has originated from the cry and the strident speech« (s. 90). Derimod kan ideen om at gaderåbet indeholder brokker af populære viser og sange kasseres helt: »sang« er ét, »råb« noget ganske andet, også i gadehandlernes egen bevidsthed. Et herligt eksempel på en undtagelse er det følgende: (s. 62)

Blomsterhandleren, som sang dette, forklarede, at det blot var noget, der kom over ham den dag i juni, fordi solen skinnede!

Holmboes gruppeopdeling viser sig som et velegnet redskab til beskrivelse af stilen. Men derudover kan der ud fra undersøgelserne anes en genetisk udviklingslinie, fra de embryologiske 'half-cries' til de rutinerede gadehandlers råb (forfatteren er dog forsigtig på dette punkt og sagen kommer egentlig klarer frem i Humaniora-artiklen). Spændende er det, at der påvises karakteristiske forskelle mellem de enkelte varegrupper standardformler, og mellem praksis i København og provinsbyerne, hvor frugt og grønt sjældent blev solgt på gaden (man formodedes at dyrke det selv!), og »grøntsagsformlerne« i stedet

blev brugt af fiskehandlerne. En anden forskel: at råbene i provinsbyerne ikke – som de københavnske – nævner varens pris, afføder en af forfatterens sjældne, men velplacerede sidebemærkninger: »Indeed, one can always haggle over the price after the customer has placed his order« (s. 84).

Bogens hovedærinde: undersøgelsen af råbenes musikalske struktur, er formentligt løst og sættes i ramme af et kort, men sobert rids af gadehandlernes livsbetingelser. Alligevel kan det ikke nægtes, at mange nye spørgsmål dukker op ved bekendtskabet med denne fascinerende musikform. Gaderåbene befinder sig klart nok i et overlappingsområde mellem spontaneitet og tradition; – hvilken betydning har traditionen, hvilken betydning kan den have for udøverne af dette fag, hvor der ikke på samme måde som inden for den traditionelle folkemusik skabes miljøer med faste stilmæssige normer? Hvor vide rammer har den individuelle improvisation, og hvilken rolle spiller rent arketyperiske træk på vejen fra skrig til råb? – Det er klart at det ville kræve en helt anden type undersøgelse at nærme sig svar på disse spørgsmål – en undersøgelse som af flere grunde ikke kunne foretages dengang, i gaderåbets blomstringstid. Men en anden ting kunne man ønske sig til slut: at andre ville bruge Holmboes resultater til at forske i forbindelsen med de beslægtede recitativiske former, f.eks. inden for gregorian og spontan børnesang – emner som bogen selv peger på, men ikke indlader sig i nærmere diskussion med.

Gaderåbet forsvandt af mange grunde næsten helt under krigen, men er igen – primitivt men umiskendeligt – dukket op ved frugtboerne på Køben-

havns gågader. – På Strøget i Århus står en frugtsælger og råber med bananer, dvs. han *skriger* endnu, og stemmen lyder mere hæs og mishandlet for hver gang man kommer forbi. Vil han en dag være nødt til at give op? Eller vil det ske at også han begynder at »trække tonerne ud« i et ægte gaderåb?

Kirsten Sass Bak.